

รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีทางพุทธนวัตกรรมการบริหารการศึกษา
MIXED METHODS RESEARCH DESIGNS IN BUDDHIST INNOVATION
EDUCATIONAL ADMINISTRATION

¹พัฒนา ยอดสะอี่, ²สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และ ³สิวกร อินภุษา
¹Patana Yodsaue, ²Samrit Kangpheng and ³Siwakorn Inphusa

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkorn rajavidyalay University, Thailand

¹siwakornin@gmail.com

Received : March 1, 2023; **Revised** : March 29, 2024; **Accepted** : April 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบผสมวิธีทางพุทธนวัตกรรมการบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการที่ผสมผสานวิธีการวิจัยแบบผสมวิธีกับหลักศีลธรรมพุทธที่เข้ากันอย่างลงตัว มุ่งหมายที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปสู่การบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การวิจัยหลากหลายรูปแบบ เพื่ออธิบายความกว้างและความลึกและยืนยันผลการวิจัย มีกระบวนการที่ค้น ได้แก่ ปฏิฐานนิยม และปรากฏการณ์นิยม รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ประกอบด้วย 1) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ได้แก่ รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และ รูปแบบ Exploratory Sequential Design และ 2) รูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน ได้แก่ รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design หรือ Intervention Design รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design และ รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design นักวิจัยต้องทำความเข้าใจในลักษณะสำคัญและแนวทางของแต่ละรูปแบบ เพื่อการพิจารณาเลือกใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่สอดคล้องและเหมาะสมกับประเด็นปัญหาวิจัย

คำสำคัญ : การวิจัยแบบผสมวิธี; รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี; พุทธนวัตกรรมการบริหารการศึกษา

¹ นิสิต หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

² นิสิต หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

³ อาจารย์ ดร., คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Abstract

Mixed-methods research in Buddhist Innovation educational administration is a process that combines mixed-methods research with Buddhist ethical principles in a harmonious way. The aim is to create new knowledge that can lead to effective educational management. Various forms of research are used to explain the breadth and depth and confirm the research results. There are paradigms, namely positivism and phenomenology. Mixed-methods research is divided into 2 main groups, consisting of 1) the main mixed-methods research format, namely Convergent Design, Explanatory Sequential Design, and Exploratory Sequential Design, and 2) the complex form of mixed-methods research, namely Mixed Methods Experimental Design or Intervention Design, Mixed Methods Case Study Design, Mixed Methods Participatory-Social Justice Design, and Mixed Methods Evaluation Design. Researchers must understand the key characteristics and directions of each format in order to consider choosing a mixed-methods research format that is consistent and appropriate for the research issue.

Keywords : Mixed Methods Research; Mixed Methods Research Designs; Buddhist Innovation Educational Administration

บทนำ

การวิจัยเป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบของสิ่งต่าง ๆ เพื่อหาความจริงและข้อสรุปใหม่ ๆ ซึ่งจะมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนมุ่งศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงและศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบระเบียบหรือมีขั้นตอน จะเห็นว่ามีคำสำคัญในความหมายของการวิจัยจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการหรือเทคนิควิธี ในการแสวงหาความรู้ ความจริง ที่น่าเชื่อถือได้ และข้อสรุปใหม่ องค์ความรู้ใหม่ หรือนวัตกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนในการแสวงหาความรู้ หรืออาจกล่าวได้ว่า การวิจัยเป็นการสร้างนวัตกรรม หรือองค์ความรู้ใหม่ที่จะต้องทำอย่างต่อเนื่องจะเป็นการขยายองค์ความรู้ให้ลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น การวิจัยจะมุ่งไปที่ “วิจัยคือกระบวนการเรียนรู้” ไม่ใช่ “วิจัยคือกระบวนการหาความรู้ (เพียงอย่างเดียว)” โดยเป็นการเรียนรู้จากการลงมือทำและเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น อันจะเป็นความเข้าใจที่คงทนสั่งสมเป็นประสบการณ์ใหม่สร้างความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์ และการสะท้อนคิดของการทำงาน หรือการเรียนรู้ คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าเป็นเรื่องยุ่งยากจำเป็นต้องรู้หรือเข้าใจเฉพาะกลุ่มนักวิชาการหรืออาจารย์เท่านั้น แต่แท้จริงแล้วมีความจำเป็นสำหรับทุกคน เพราะการวิจัยได้เข้ามามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของมวลมนุษยชาติ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ความจริง และความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราต้องการศึกษา ผลของการวิจัยภายใต้การดำเนินการที่ถูกต้องตามหลักวิชามี

ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์แต่ละคนต่อกลุ่มหรือองค์การเป็นอย่างมาก (พระครูวินัยธรวราวุฒิ เตชธมโม (เฮียงเทีย) และคณะ, 2566)

การวิจัยแบบผสมวิธีเป็นวิธีการวิจัยที่มีจุดเริ่มต้นในช่วงปลายยุค 1950 ซึ่งนับเป็นช่วงยุคการก่อรูปของการวิจัยแบบผสมวิธี โดยเกิดขึ้นจากการที่กลุ่มนักวิจัยเริ่มให้ความสนใจกับการใช้วิธีการวิจัย มากกว่า 1 วิธีการ ในการดำเนินการวิจัย การให้ความสนใจในการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และความสนใจในการรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน ในขณะที่นักวิจัยส่วนหนึ่งมีมุมมองต่อการดำเนินการวิจัย ด้วยวิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และรวมข้อมูล ทั้ง 2 ชนิด (ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ) เข้าด้วยกัน เพื่อการตีความหมาย สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลทำให้ผลการศึกษามีคุณค่าและมีความหมายมากกว่าการนำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงปริมาณหรือข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงลำพัง (ศิวะพร ภูพันธ์, 2563)

การวิจัยทางพุทธวัตกรรมการบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการหรือเทคนิควิธีในการแสวงหาความรู้ความจริง องค์ความรู้ใหม่ หรือนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการบริหารการศึกษาที่บูรณาการหลักพุทธธรรมได้อย่างสอดคล้องเชื่อมโยงกันโดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน จึงสอดคล้องกับการวิจัยรูปแบบผสมวิธีซึ่งเป็นวิธีการค้นหาคำตอบจากการรวบรวมข้อมูลทั้งวิธีการเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาที่นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และมีการผสมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการศึกษาแต่ละครั้ง จึงมีความหมายมากกว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยจะใช้ทั้งสองวิธีควบคู่กันไปเพื่อทำความเข้าใจที่กว้างขวางและลุ่มลึกยิ่งขึ้นจึงเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญมากกว่าการวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว

รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี

การศึกษาทางพระพุทธศาสนาสามารถพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้าได้เทียบเท่ากับศาสตร์สาขาอื่น ๆ ได้โดยผ่านกระบวนการวิจัยที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งนักวิจัยจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพให้มีความพร้อมในการทำวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ การวิจัยผสมวิธีจุดเริ่มต้นจากการจำแนกข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูล หรือตีความข้อมูล เช่น การตรวจสอบสามเส้า การเติมเต็มข้อมูล การพัฒนาเครื่อง มีอวัต การหามุมมองใหม่ ๆ และขยายความข้อมูล วิธีการวิจัยแบบผสมวิธีเป็นประเภทของการวิจัยที่ผู้วิจัยผสมผสานองค์ประกอบของการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่ออธิบายความกว้างและความลึกและ ยืนยันผลการวิจัยมีชื่อภาษาอังกฤษ คือ Mixed Methods Research ซึ่งมีทั้งวิธีการเชิงคุณภาพหลายวิธีหรือการผสมผสานเชิงปริมาณ แต่ไม่ได้นำผลมารวมกัน (Schoonenboom & Johnson, 2017) การวิจัยทางสังคมศาสตร์มีกระบวนการทัศน์ (Paradigms) ซึ่งเป็นฐานคิดในการแสวงหาความรู้ความจริงนั้นได้ถูกแยกออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ ปฏิฐานนิยม (Positivism) และ ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2546) กล่าวว่าการวิจัยแบบปฏิฐานนิยมเป็นกระบวนการทัศน์ของการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งเชื่อว่าความรู้ความจริงหรือ

ข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้ว นักวิจัยสามารถแสวงหาและค้นพบความรู้ได้ด้วยวิธีการเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจำเป็นต้องรอบคอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเป็นปรนัย ไม่ลำเอียง และเป็นตัวแทนของประชากร การวิเคราะห์ข้อมูลใช้หลักอนุมานและเน้นความสำคัญของการตรวจสอบหรือพิสูจน์ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร ส่วนกลุ่มปรากฏการณ์นิยมเป็นกระบวนทัศน์ของการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเชื่อว่าความรู้เป็นระบบเฉพาะตัวที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยให้ความสำคัญกับความหมาย ประสบการณ์และความรู้สึก นึกคิดของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม เน้นความสำคัญของการได้สารสนเทศที่เป็นตัวแทนของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ การพัฒนาและตรวจสอบทฤษฎีใหม่

วิธีการสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี ได้จัดแบ่งหมวดหมู่ของรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี ได้กำหนดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ตามแนวคิดของ Creswell & Plano Clark (2018) คือ 1) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก (Core Mixed Methods Designs) และ 2) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน (Complex Mixed Methods Designs) ซึ่งสาระสำคัญในแต่ละรูปแบบ ประกอบด้วย ลักษณะสำคัญของรูปแบบการวิจัย และจุดมุ่งหมายของรูปแบบการวิจัย โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก มีจำนวน 3 รูปแบบ รายละเอียดของแต่ละรูปแบบมีดังนี้ (คิระพร ภูพันธ์, 2563; สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และคณะ, 2566)

1) รูปแบบ Convergent Design เป็นรูปแบบที่มีการศึกษาเพียงระยะเดียว (One-phase Design) โดยภายใต้ปัญหาวิจัยเดียวกัน นักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการ ทั้ง 2 ส่วน ไปพร้อมๆ กัน (ในระยะเวลาเดียวกัน) แต่เป็นการดำเนินการที่แยกจากกัน อาจกล่าวได้ว่า นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลแยกจากกัน จากนั้นนักวิจัยจึงรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 2 ส่วน (ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ) เข้าด้วยกันเพื่อตีความหมาย

ในยุคเริ่มแรกรูปแบบ Convergent Design นี้ นับเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยม และมักจะถูกใช้ในลักษณะของรูปแบบการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Design) ซึ่งนักวิจัยทำการตรวจสอบผลการวิจัยจากผลการวิจัยเชิงปริมาณและผลวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับจุดมุ่งหมายของการเลือกใช้รูปแบบ Convergent Design มี 2 ลักษณะ คือ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยเชิงปริมาณ (ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ) กับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะทำให้การทำความเข้าใจปัญหาวิจัยมีความสมบูรณ์ หรือ 2) เพื่อรวมผลการวิจัยเชิงปริมาณกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน ซึ่งจะทำให้การทำความเข้าใจปัญหาวิจัยมีความสมบูรณ์มากกว่าการนำเสนอผลการวิจัยเชิงปริมาณหรือผลการวิจัยเชิงคุณภาพเพียงลำพัง

2) รูปแบบ Explanatory Sequential Design เป็นรูปแบบที่มีการศึกษาแบบ 2 ระยะ (Two-phase Design) หรือ เป็นวิธีการศึกษาแบบ 2 ระยะอย่างมีลำดับ (Sequential Two-phase Approach) ซึ่งผู้วิจัยเริ่มต้นการวิจัยระยะที่ 1 ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ แล้วตามด้วยการวิจัยระยะที่ 2 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นการติดตามผลการวิจัยเชิงปริมาณ บางอย่าง

โดยเฉพาะ (Follow up) ทั้งนี้ มีจุดสังเกต คือ คำว่า “Explain” (อธิบาย ชี้แจง ขยายความ) หรือ “Explanatory” (การอธิบาย การชี้แจง การขยายความ) และคำว่า “Sequential” (ซึ่งต่อเนื่องกัน หรือ มีลำดับ) คำเหล่านี้ เป็นสิ่งสะท้อนถึงหัวใจสำคัญของรูปแบบ Explanatory Sequential Design ในลักษณะของการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่องกัน และมีลำดับ โดยนักวิจัยเริ่มต้นจากการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ (เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ) ต่อมาจึงดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ) ทั้งนี้ นักวิจัยนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (ในระยะเวลาที่ 2) ไปอธิบาย/ชี้แจง/ขยายความ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (ในระยะเวลาที่ 1)

สำหรับจุดมุ่งหมายสำคัญของการเลือกใช้รูปแบบ Explanatory Sequential Design คือ การนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ไปอธิบาย/ชี้แจง/ขยายความ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งนี้ รูปแบบ Explanatory Sequential Design เหมาะสำหรับการเลือกใช้ในกรณีที่นักวิจัยต้องการนำข้อมูลเชิงคุณภาพไปอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ ในลักษณะต่าง ๆ เช่น กรณีที่ 1 การอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งอาจจะเป็นกรณีที่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีนัยสำคัญทางสถิติ หรือ อาจจะเป็กรณีที่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ไม่มัยนัยสำคัญทางสถิติ กรณีที่ 2 การอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ ที่พบว่ามีการปฏิบัติที่ดี กรณีที่ 3 การอธิบาย ผลการวิจัยเชิงปริมาณที่พบค่าสุดโต่ง (Outlier) กรณีที่ 4 การอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณที่เป็นข้อค้นพบที่น่าแปลกใจหรือข้อค้นพบที่ทำให้เกิดความสับสนนอกจากนี้ นักวิจัยสามารถนำข้อค้นพบจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ (ในระยะเวลาที่ 1) ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของตัวอย่างการวิจัย มาใช้เป็นแนวทางในการเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Sampling) เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สำหรับการวิจัยในระยะเวลาที่ 2 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

3) รูปแบบ Exploratory Sequential Design เป็นรูปแบบการศึกษาแบบ 2 ระยะเวลาอย่างมีลำดับ (Two-phase Sequential Design) โดยนักวิจัยเริ่มต้นการวิจัยในระยะเวลาที่ 1 ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ที่นักวิจัยสนใจ แล้วจึงนำผลการวิจัยในระยะเวลาที่ 1 มาสร้าง/ออกแบบ/พัฒนาการวิจัยระยะที่ 2 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาพัฒนาตัวแปรใหม่ ๆ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แผนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ นวัตกรรมต่าง ๆ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ หรือการพัฒนาสิ่งทดลอง สำหรับการวิจัยเชิงทดลอง รวมถึง การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาพัฒนาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เช่น แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบวัดเชิงสถานการณ์ เป็นต้น โดยการวิจัยเชิงปริมาณในระยะเวลาที่ 2 จะช่วยให้นักวิจัยสามารถทดสอบข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะเวลาที่ 1 ได้ ในขณะเดียวกัน การวิจัยเชิงปริมาณในระยะเวลาที่ 2 ยังช่วยให้นักวิจัยสามารถนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาสรุปอ้างอิงผลการวิจัยไปสู่กลุ่มประชากรได้ ซึ่งช่วยให้นักวิจัยสามารถจัดปัญหาในประเด็นข้อจำกัดในการสรุปอ้างอิงผลการวิจัยของการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเพียงลำพัง นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 เป็นต้นมา รูปแบบ Exploratory Sequential Design ได้ถูกอธิบายว่าเป็นรูปแบบการศึกษาแบบ 3 ระยะ (Three-phase Design) โดยนักวิจัยเริ่มต้นระยะที่ 1 ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสำรวจ/ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์

ต่อมาระยะที่ 2 นักวิจัยนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (ในระยะที่ 1) มาพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวัด/ทดสอบ/ตรวจสอบ ในลักษณะของเครื่องมือใหม่ ๆ สำหรับการสำรวจ หรือการสอบถาม การพัฒนาขั้นตอนการทดสอบ การพัฒนาเว็บไซต์ หรือ การค้นหาตัวแปรใหม่ ๆ สำหรับระยะที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าที่เกิดขึ้นจากการศึกษา/การทดลอง/การนำเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นไปใช้

แนวทางการเลือกใช้รูปแบบ Exploratory Sequential Design คือ การนำผล การวิจัย ในระยะที่ 1 ซึ่งเป็นผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ไปใช้ในการพัฒนาหรือออกแบบการวิจัยในระยะที่ 2 ซึ่งเป็นการวิจัย เชิงปริมาณ นัยที่สำคัญอีกอย่าง คือ การเริ่มต้นการวิจัยในระยะที่ 1 โดยการวิจัย เชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้บริบทและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้ผู้วิจัย สามารถพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การนำข้อค้นพบจาก การวิจัยเชิงคุณภาพมาพัฒนาเป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิง คุณภาพมาพัฒนาเป็นข้อคำถามในแบบวัดเชิงสถานการณ์ การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาใช้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนาแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์ การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิง คุณภาพมาออกแบบตัวแปรจัดกระทำหรือ สิ่งทดลองในการวิจัยเชิงทดลอง การนำข้อค้นพบจากการ วิจัยเชิงคุณภาพมาใช้เพื่อเป็นข้อมูลในการคัดเลือก/คัดสรรตัวแปรสำหรับการวิจัย เชิงปริมาณ เพื่อ พัฒนารอบแนวคิดในการวิจัยให้มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับบริบทที่ศึกษา เป็นต้น สำหรับ เหตุผลในการเลือกใช้รูปแบบ Exploratory Sequential Design อาจจะเป็นเพราะมีสาเหตุ ดังต่อไปนี้ 1) นักวิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และพบว่าตัวแปรที่นักวิจัยสนใจจะ ศึกษา ยังไม่มีเครื่องมือที่ใช้ในการวัด (แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบวัดเชิงสถานการณ์) มาก่อน ดังนั้น นักวิจัยจึงพัฒนาและทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขณะเดียวกันนักวิจัยอาจจะยังไม่ แน่ใจว่าเครื่องมือที่ใช้ในการวัดตัวแปรที่สนใจจะศึกษามีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย นักวิจัยจึงเริ่มต้นศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกที่เป็นสภาพหรือลักษณะ ธรรมชาติของตัวแปรที่สนใจจะศึกษาในบริบทของประเทศไทย 2) นักวิจัยได้ทำการทบทวน วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และพบว่าตัวแปรจัดกระทำ หรือสิ่งทดลอง หรือ กิจกรรม ในงานวิจัยเชิง ทดลอง อาจจะยังไม่เหมาะสมกับบริบทที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา นักวิจัยจึงเริ่มต้นศึกษาด้วยการวิจัย เชิงคุณภาพ เพื่อคัดสรรตัวแปรจัดกระทำ/สิ่งทดลอง/กิจกรรม ที่เหมาะสมกับบริบทของงานวิจัย เชิงทดลองที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา 3) นักวิจัยสนใจศึกษาตัวแปรที่ยังไม่มีนักวิจัยในอดีตทำการศึกษา มาก่อน หรือเป็นตัวแปรที่ยังไม่มีกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีรองรับ นักวิจัยจึงเริ่มต้นศึกษาด้วยการ วิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกที่เป็นสภาพหรือลักษณะธรรมชาติของตัวแปร และเพื่อทำ ความเข้าใจรายละเอียดของตัวแปรดังกล่าว รวมถึง การทำความเข้าใจในความสลับซับซ้อนของ ปรัชญาการณที่เกี่ยวกับตัวแปรดังกล่าว และ 4) นักวิจัยต้องการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เชิงปริมาณ ที่มีลักษณะเฉพาะกับผู้เข้าร่วมการวิจัยหรือบริบททางวัฒนธรรม นักวิจัยจึงเริ่มต้น ศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกและทำความเข้าใจปรัชญาการณดังกล่าว เพื่อ นำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้เป็นข้อมูลในพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

เช่น นวัตกรรมต่าง ๆ แอปพลิเคชันต่างๆ เว็บไซต์ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะเฉพาะกับ ผู้เข้าร่วมการวิจัย หรือบริบททางวัฒนธรรม

กลุ่มที่ 2 รูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน มีจำนวน 4 รูปแบบรายละเอียดของแต่ละรูปแบบมีดังนี้ (ศิระพร ภูพันธ์, 2563; สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และคณะ, 2566)

1) รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design หรือ Intervention Design เป็นรูปแบบที่มีการดำเนินการวิจัยเชิงทดลองเป็นหลัก โดยนักวิจัยเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (ในฐานะของการวิจัยรอง) เข้าไปในการวิจัยหลัก หรือ นักวิจัยเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพเข้ามาเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก โดยการที่นักวิจัยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ในฐานะวิธีการวิจัยรองที่เพิ่มเข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในช่วงก่อนดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ระหว่างดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง หรือ หลังดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อให้ผลการวิจัยเชิงทดลองมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น แนวทางการเลือกใช้รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design คือ การฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ เข้าไปในการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกจากผู้เข้าร่วมการวิจัย ศึกษาข้อมูลรายละเอียดภูมิหลัง/ประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมการวิจัย ศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทเชิงสภาพแวดล้อมหรือบริบทเชิงวัฒนธรรมของการวิจัย ซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพเหล่านี้ จะถูกนำไปใช้ในการตีความร่วมกันกับข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นผลที่ได้จากวิจัยเชิงทดลอง

ลักษณะของการฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (วิธีการวิจัยรอง) เข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก มีลักษณะความเป็นไปได้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ก่อนดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ระหว่างดำเนินการวิจัยเชิงทดลองและ หลังดำเนินการวิจัยเชิงทดลองสิ้นสุดลง ดังต่อไปนี้ 1) การฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (วิธีการวิจัยรอง) เข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก ในช่วงก่อนดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ใช้ในกรณีที่นักวิจัยเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ก่อนการดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งเป็นการวิจัยหลัก ซึ่งนักวิจัยสามารถใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการออกแบบการวิจัยเชิงทดลองที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยเชิงทดลอง สำหรับการเลือกใช้ ในลักษณะนี้ เปรียบเสมือนกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก คือรูปแบบ Exploratory Sequential Design 2) การฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (วิธีการวิจัยรอง) เข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก ในระหว่างดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ใช้ในกรณีที่นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพในระหว่างดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งนักวิจัยต้องการศึกษาว่า ผู้เข้าร่วมการวิจัยเชิงทดลองได้รับประสบการณ์จากการจัดกระทำ (Treatment) หรือการทดลองอย่างไร ซึ่งจะทำให้ผลการวิจัยเชิงทดลองมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สำหรับการเลือกใช้ ในลักษณะนี้ เปรียบเสมือนกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก คือ รูปแบบ Convergent Design และ 3) การฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (วิธีการวิจัยรอง) เข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก ในช่วงหลังดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ใช้ในกรณีที่นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังจากการดำเนินการวิจัยเชิงทดลองสิ้นสุดลง โดยข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าว จะช่วยในการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงทดลอง ในขณะเดียวกัน ข้อมูลเชิง

คุณภาพดังกล่าวสามารถใช้สำหรับการอธิบายถึงสาเหตุที่ผลการวิจัยเชิงทดลองสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย หรือถึงสาเหตุที่ผลการวิจัยเชิงทดลองไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย สำหรับการเลือกใช้ในลักษณะนี้ เปรียบเสมือนกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก คือ รูปแบบ Explanatory Sequential Design

2) รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design เป็นการนำวิธีการแบบผสม ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ไปเชื่อม/รวมกับการวิจัยกรณีศึกษา (Case Study) ซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบ Mixed Methods Case Study หรือรูปแบบ Mixed Methods Comparative Case Study รูปแบบนี้ได้รับความนิยมในการวิจัยที่สนใจการศึกษารายกรณี (Case) เช่น การศึกษารายกรณีซึ่งเป็นผู้ป่วย นักเรียน โรงเรียน หรือครอบครัว โดยนักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ และรวมข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นข้อมูลเชิงลึกสำหรับกรณีศึกษาในแต่ละกรณีศึกษา หรือเป็นข้อมูลเชิงลึกสำหรับการวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษา (Comparative Analysis) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ รูปแบบ Mixed Methods Comparative Case Study เป็นรูปแบบที่มุ่งศึกษาข้อมูลเพื่ออธิบายรายละเอียดของกรณีศึกษาเพียง 1 กรณีศึกษา หรือกรณีศึกษา หลาย ๆ กรณีศึกษา หรือเรียกว่า “พหุกรณีศึกษา” (Multiple Cases) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่ง ทั้งแหล่งข้อมูลเชิงปริมาณและแหล่งข้อมูลเชิงคุณภาพ

การนำวิธีการแบบผสม (Mixed Methods) ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี แบบหลัก (Core Mixed Methods Designs) ไปเชื่อม/รวมกับการวิจัยกรณีศึกษานั้น สามารถเกิดขึ้นได้กับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ทั้ง 3 รูปแบบ คือรูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และรูปแบบ Exploratory Sequential Design สำหรับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ซึ่งเป็นที่นิยมนำมาเชื่อม/รวมกับการวิจัยกรณีศึกษา คือรูปแบบ Convergent Design เพื่อสร้างกรณีศึกษา หรือการตีความหมายกรณีศึกษาหลาย ๆ กรณีศึกษา แนวทางการเลือกใช้รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design คือ เพื่อพัฒนาการอธิบายรายละเอียดที่มีความสมบูรณ์ และการวิเคราะห์กรณีศึกษาเพียง 1 กรณีศึกษา หรือพหุกรณีศึกษา โดยการใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ

3) รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design เป็นรูปแบบที่นักวิจัยดำเนินการวิจัยโดยการนำรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ไปใช้ภายใต้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework) เช่น แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participatory) แนวคิดความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) เป็นต้น สำหรับรูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design เป็นรูปแบบที่ให้ผลการวิจัย ซึ่งในการดำเนินการวิจัย นักวิจัยจะต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมการวิจัย รวมถึง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือชุมชน สำหรับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) นั้น มีความหลากหลาย เช่น Participatory Action Research, Action Research, Community-based Participatory Research (CBPR) เป็นต้น ซึ่งมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำผู้เข้าร่วมการวิจัยเข้ามา มีส่วนร่วม

โดยตรงในการวิจัย ตลอดทั้งกระบวนการวิจัย โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มคนหรือ ชุมชนได้อย่างแท้จริง

แนวทางการเลือกใช้รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design คือ การเพิ่มรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ไปในแนวความคิดการมีส่วนร่วม หรือแนวความคิดความเป็นธรรมทางสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการวิจัยของผู้เข้าร่วมการวิจัย และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของผู้เข้าร่วมการวิจัยเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ รูปแบบนี้มีเป้าหมายเพื่อพิสูจน์ปัญหา ทำความเข้าใจปัญหา และลงมือแก้ไขปัญหา โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมการวิจัย ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว สำหรับการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมการวิจัย จะเป็นการมีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการวิจัยตั้งนั้น รูปแบบนี้ มีความจำเป็นต้องใช้วิธีการวิจัยที่แตกต่างกันในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อพิสูจน์และบรรยายในประเด็นการกดขี่ทางสังคม (Oppression) และความไม่เสมอภาคทางสังคม (Inequality) ซึ่งเป็นข้อมูลความคิดเห็น (Voice) และความไวทางวัฒนธรรม (Sensitive) ของกลุ่มที่ไม่ได้รับความสำคัญ/กลุ่มชายขอบ (Marginalized Groups) ภายหลังจากนั้น นักวิจัยจึงสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ ที่เป็นประโยชน์ และสามารถ ใช้โน้มน้าวกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นปัญหาดังกล่าว

4) รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design เป็นรูปแบบที่นักวิจัยดำเนิน การวิจัย โดยการนำรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ไปเชื่อมหรือเพิ่มเข้าไป ในวิธีวิทยาการประเมิน (Methodological Approach of Evaluation) เพื่อประเมินโครงการ (Program) กระบวนการ (Process) กิจกรรม (Activity) หรือ การปฏิบัติการ (Intervention) ซึ่งมีการประเมินหลายระยะ ทั้งนี้ นักวิจัยอาจจะนำรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก (รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และรูปแบบ Exploratory Sequential Design) รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพียง 1 รูปแบบ หรือมากกว่า 1 รูปแบบ ก็ได้ ไปเชื่อมหรือเพิ่มเข้าไปในวิธีวิทยาการประเมิน

Creswell และ Plano Clark (2018) ได้อธิบายลักษณะธรรมชาติของรูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับโครงการในลักษณะโครงการประเมินผลขนาดใหญ่ (Largescale Evaluation Project) หรือ โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ (Large-scale Program Development)ซึ่งทำการศึกษาต่อเนื่อง เป็นเวลาหลายปี โดยลักษณะธรรมชาติของโครงการเหล่านี้ มักจะมีวัตถุประสงค์ของโครงการหลายข้อมีการดำเนินการศึกษาหลายระยะ มีนักวิจัย/นักประเมินในโครงการหลายคน ซึ่งภายใต้โครงการประเมินผล/โครงการพัฒนา อาจจะประกอบไปด้วย การประเมินความต้องการจำเป็น การพัฒนาและนำทฤษฎีไปใช้ การพัฒนาและทดสอบโครงการ การประเมินผลกระทบของโครงการ ดังนั้น นักวิจัยที่นำรูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design ไปใช้ในโครงการประเมินผลขนาดใหญ่ จะต้องพิจารณาถึงวิธีการแบบผสม ซึ่งจะถูกนำไปฝังไว้ในกระบวนการประเมินในหลายๆ ระยะ รวมถึง การพิจารณาถึงการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและการรวมข้อมูล สำหรับโครงการประเมินผลขนาดใหญ่

นอกจากนั้น Hall และ Howard (2008) ยังได้อธิบายถึงจุดสำคัญของรูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design ซึ่งมีหลัก 4 ประการ คือ 1) การมีแหล่งข้อมูลที่ใช้เป็นหลักฐานสำหรับประเมิน ในลักษณะของการประสานกันระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งดีกว่าการประเมินที่มีเพียงข้อมูลเชิงปริมาณ หรือข้อมูลเชิงคุณภาพ ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงชนิดเดียว 2) การให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันของข้อมูล ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ 3) การใช้ประเด็นโต้แย้งเชิงเหตุผลที่แตกต่างกัน ในการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และ 4) ประโยชน์ของการทำงานในลักษณะของที่ประเมิน โดยที่ประเมินที่ประกอบด้วยนักวิจัยจำนวนมาก ซึ่งสามารถนำวิธีวิทยาที่ต่างต่างกันมาใช้ในการประเมิน เกิดการแลกเปลี่ยนวิธีวิทยาที่ต่างต่างกัน และสามารถปรึกษาหารือกันในวิธีวิทยาที่ต่างต่างกัน

สรุปได้ว่า รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี เป็นวิธีการวิจัยที่นักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีหัวใจสำคัญ คือ การรวมข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เพื่อทำความเข้าใจปัญหาวิจัย ซึ่งรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ประกอบด้วย 1) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ได้แก่ รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และรูปแบบ Exploratory Sequential Design และ 2) รูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน ได้แก่ รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design หรือ Intervention Design รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design และ รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design นักวิจัยต้องทำความเข้าใจในลักษณะสำคัญและแนวทางของแต่ละรูปแบบ เพื่อการพิจารณาเลือกใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่สอดคล้องและเหมาะสมกับประเด็นปัญหาวิจัย

บทสรุป

การวิจัยแบบผสมวิธีทางพุทธนวัตกรรมการบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการที่ผสมผสานวิธีการวิจัยแบบผสมวิธีกับหลักศีลธรรมพุทธที่เข้ากันอย่างลงตัว การวิจัยนี้มุ่งหมายที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปสู่การบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาทางพระพุทธศาสนาสามารถพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้าได้ผ่านการวิจัยที่หลากหลายรูปแบบ เพื่ออธิบายความกว้างและความลึกและยืนยันผลการวิจัย มีกระบวนการที่ค้น ได้แก่ ปฏิฐานนิยม และปรากฏการณ์นิยม รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ประกอบด้วย 1) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ได้แก่ รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และ รูปแบบ Exploratory Sequential Design และ 2) รูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน ได้แก่ รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design หรือ Intervention Design รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design และ รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design

นักวิจัยต้องทำความเข้าใจในลักษณะสำคัญและแนวทางของแต่ละรูปแบบ เพื่อการพิจารณาเลือกใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่สอดคล้องและเหมาะสมกับประเด็นปัญหาวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2546). *การวัด (Measurement)*. เอกสารประกอบการบรรยายในหัวข้อ Measurement in Nursing Research วิชา 252 722 Advanced Nursing Research Methods II หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ ห้อง 6119 อาคาร 6 วันที่ 8 ธันวาคม 2546.
- พระครูวินัยธรวรภูมิ เตชธมโม(เฮียงเหี้ย), พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโรโส, สุนทร สายคำ, อมรรัตน์ เตชะนอก, และ สัมฤทธิ์ กางเพ็ง. (2566). *การวิจัยแบบผสมผสานวิธีทางพุทธบริหารการศึกษา*. วารสารครุศาสตร์ปัญญา, 2(2), 60-76.
- ศิวะพร ภูพันธ์. (2563). *รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี*. วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 26(1), 16-32.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง, ปาณจิตร กุสุมาลย์, และ ฉลาด จันทรมบัติ. (2566). *การวิจัยแบบผสมผสานวิธี*. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา วิธีวิทยาการวิจัยขั้นสูงทางการบริหารการศึกษา. หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research*. (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hall, B., & Howard, K. (2008). A synergistic approach: Conducting mixed methods research with typological and systematic design considerations. *Journal of Mixed Methods Research*, 2(3), 248-269.
- Schoonenboom, J., & Johnson, R. B. (2017). *How to Construct a Mixed Methods Research Design*. Köln Z Soziol, 69, 107-131.

